

دیپلماتی که پدر چای ایران شد

۳۰ آبان ۱۳۹۴ ساعت ۲۳:۲۶

او که قبلاً موقعیت و حاصلخیزی زمین‌های گیلان را بررسی نموده بود و لاهیجان و همچنین تنکابن را مناسب کشت این محصول دیده بود، بذرها و نهال‌های چای را به این دو شهر منتقل نمود و به این ترتیب نخستین باغهای چای در سال ۱۲۷۹ شمسی در شمال کشور احداث گردید.

لاهیجان مهم‌ترین مرکز کشت و تولید چای ایران به شمار می‌رود و کلمه چای در ایران با نام این شهر همراه است. قدمت استفاده از چای و کشت و تولید آن در جهان حدود ۵۰۰۰ سال می‌باشد، اما ایرانیان چای را نخست به عنوان یک ماده دارویی می‌شناختند و تا حدود قرن ۱۲ و ۱۱ (صفوی تا قاجار) نام آن را در کتاب‌های پزشکی و داروشناسی فهرست کرده بودند.

البته هنوز هم چای به عنوان یک ماده دارویی مورد استفاده قرار می‌گیرد. انتقال چای ابتدا از جاده ابریشم توسط چینی‌ها انجام می‌شد و به تدریج کشت و تولید آن در هندوستان رونق یافت و از راه‌های بازرگانی جنوب به ایران نیز وارد می‌شد. برای اینکه کشت و مصرف چای در همه طبقات عمومی شود سختی‌ها و محدودیت‌های زیادی کشیده شد تا سرانجام حاج محمد قوانلو ملقب به کاشف السلطنه به تشویق مظفرالدین شاه قاجار، گام بلندی در این راستا برداشت.

آقامحمدخان قاجار قوانلو، ملقب به کاشف السلطنه و مشهور به چایکار؛ فرزند اسدالله میرزا در ۱۲۸۲ ق (۱۲۴۴ هجری شمسی) در شهرستان تربت حیدریه متولد شد. نسبش به عباس میرزا نایب السلطنه می‌رسد. او پس از پایان تحصیلات مقدماتی به استخدام وزارت امور خارجه درآمد. دو سال منشی میرزانصرالله خان مشیرالدوله وزیر خارجه وقت بود. در ۱۲۹۸ ق با سمت دبیر دومی به سفارت ایران در فرانسه اعزام شد و در رشته حقوق دانشگاه سوربن فرانسه به تحصیل پرداخت. در سال پنجم اقامت خود در پاریس، به رتبه نایب اولی سفارت ارتقاء یافت. در همین اوان وارد لژ فراماسونری شد. در سفر سوم ناصرالدین شاه به اروپا در ۱۳۰۶ ق به عنوان مترجم دکتر فووریه، طبیب مخصوص شاه برگزیده شد و پس از هشت سال به ایران بازگشت. کاشف السلطنه در ۱۳۱۱ ق از سوی حاکم خراسان (مؤیدالدوله) نایب الایاله تربت حیدریه گردید. در همین دوران با مخالفان استبداد همصدا شد و به نشر افکار جدید و شبنامه نویسی پرداخت و چون ناصرالدین شاه فرمان دستگیری او را صادر کرد، ابتدا به ملک خود در نیشابور و سپس به روسیه و از آنجا به عثمانی گریخت. او پس از قتل ناصرالدین شاه به ایران بازگشت و به سمت قنصل ایران در هند انتخاب شد. او هنگام اقامت در هند با صنعت چای و کشت آن، در آن کشور آشنا شد و آن را فراگرفت و هنگامی که به ایران بازگشت مقدار زیادی تخم چای و قلم گیاه آن را با خود آورده کشت چای را در منطقه گیلان آغاز کرد و رونق داد.

او که قبلاً موقعیت و حاصلخیزی زمین‌های گیلان را بررسی نموده بود و لاهیجان و همچنین تنکابن را مناسب کشت این محصول دیده بود، بذرها و نهال‌های چای را به این دو شهر منتقل نمود و به این ترتیب نخستین باغهای چای در سال ۱۲۷۹ شمسی در شمال کشور احداث گردید. امروزه کشت چای از تنکابن تا رضوانشهر تالش گسترش یافته است. چند سال بعد اولین کارخانه چای کشور به پیشنهاد کاشف السلطنه در مجلس تصویب شد. او کتابی به عنوان «رساله دستورالعمل زراعت چای» به چاپ رساند و به صورت عملی مراحل کشت و تولید چای، نحوه چیدن برگ چای، انتخاب و درجه بندی چای، و همچنین روش مالش و خشک کردن و چشیدن چای را به کارگران آموخت.

کاشف السلطنه در ۱۳۲۲ ق به عنوان کاردار دولت ایران به سفارت ایران در پاریس اعزام شد. پس از بازگشت به کشور از سوی نخستین دوره مجلس شورای ملی مأمور تأسیس بلدیة به سبک جدید برای تهران شد. از جمله فعالیت‌های او در شهرداری، نامگذاری خیابانها و کوچه‌های تهران، شماره گذاری منازل، روشنایی خیابانها با چراغ برق و برخی کارهای دیگر بود. وی پس از یک سال و اندی از این شغل استعفا داد و به وزارت خارجه بازگشت. چند سالی در سفر بود تا اینکه پس از بازگشت در کابینه دوم سپهسالار به سمت معاون رئیس الوزراء منصوب شده با روی کار آمدن رضاخان به ریاست سازمان چای کشور رسید. از این به بعد کاشف السلطنه یکسره به کار چای و چایکاری پرداخت. او مقادیری بذر چای، ماشین آلات کشاورزی و تعدادی کارشناس متخصص از چین وارد کرد و تحویلی در صنعت چای کشور ایجاد نمود. در ۱۳۰۷ ش هنگام بازگشت از هندوستان که برای خرید بذر و ماشین آلات چای به آنجا رفته بود، در راه تهران در اثر تصادف درگذشت. جنازه او بنا به وصیتش در تپه‌های چای لاهیجان دفن شد که اکنون آرامگاهش به موزه چای تبدیل شده است. بنای موزه تاریخ چای اسکلتی از بتون و سنگ تیشه است که در زیربنایی به مساحت ۵۱۲ متر مربع در انتهای خیابان کاشف شرقی لاهیجان و در دوطبقه واقع شده و در کنار برج، آرامگاه کاشف السلطنه بنا شده است. این مقبره در حال حاضر یکی از دیدنی‌های شهر لاهیجان است که در کنار موزه تاریخ چای قرار دارد. این موزه در سال ۱۳۷۵ به همت سازمان میراث فرهنگی با شماره ۱۷۶۹ به ثبت رسیده است.

منابع :

- پایگاه خبری تحلیلی «لاهیجان نیوز»، ۲۸ مهر ۱۳۹۱
- روزشمار تاریخ معاصر ایران، موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، ج ۳، سال ۱۳۰۲ خورشیدی، ص ۵۲۰

مشرق

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۲۸۷۳/ایران-چای-پدر-دیپلماتی>